

## HYVINVOINTITILASTOINNIN MUUTTUVA MAAILMA

## NÄKÖALOJA TILASTON KÄYTTÄJILLE

HANNELE SAULI – JUSSI SIMPURA

Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja samanaikainen maakuntatason poliittisen näkyvyyden kasvu suuntaa uudelleen tilastoja, joiden avulla hyvinvoinnin tilaa seurataan. Tilastojen vertailukelpoisuusvaatimukset korostuvat, ja tarvitaan uusia, käsitteellistä ja teknistä yhtenäisyyttä tavoittelevia tilastollisia kuvaamiskäytäntöjä. Samalla tilastollinen tiedontuotanto pyritään valjastamaan entistä tietoisemmin kansainvälisen ja alueellisen politiikanteon palvelukseen.

Perustilastotyö on aina ollut edellytys tilastojen tutkimuskäytölle, mutta myös poliittiselle käytölle. Toisaalta indikaattorit (tietovuoren huiput), toisaalta tutkimusaineistot ovat tärkeitä perustilastoinnin yhteydessä syntyviä tietotuotteita. Nyt indikaattorit ovat viemässä huomiota sellaisesta tilasto- ja tutkimuksellisesta työstä, jossa etäisyys politiikkaan on suurempi.

Euroopan unionin omaksuma avoin koordinaatio (ks. esim. EU:n neuvosto, 2001) on näkyvin esimerkki tällaisista pyrkimyksistä: sen avulla luodaan mahtavaa yhteisten indikaattorien järjestelmää, jonka varassa seurataan ja suunnataan EU:n yhteisiä politiikkalinjauksia. Avointa koordinaatiota sovelletaan EU:ssa talouspolitiikan, työllisyyspolitiikan ja sosiaalipolitiikan aloilla. Hyvinvointipolitiikka laajasti ymmärrettynä ja hyvinvointia kuvaavat indikaattorit osana rakenneindikaattoreita ovat mukana tässä kokonaisuudessa (ks. Euroopan komissio, 2001). Indikaattorien uusi nousu johtaa tilaston käyttäjien kannalta myös siihen, että tilastotuotannon moninaisuus jää taka-alalle, kun tieto tiivistetään indikaattoreihin.

Kansainvälistymiskehityksen tuloksena joudumme siis Suomessakin entistä useammin tilanteisiin, joissa meidän omien yhteiskunnallisten olojemme kuvaaminen perustuu kansainvälisiin lähteisiin ja niiden noudattamiin käytäntöihin.

Samalla Suomen vertautuminen muihin maihin on aina automaattisesti kuvassa mukana. Esimerkkejä tästä saamme viikoittain. Vuoden 2002 alussa ajankohtaiset hintavertailut ovat luonnollinen osa tätä tilastollisen seurannan kansainvälistymistä. Toisaalla eurooppalaisen elinolotutkimuksen ECHP:n (European Community Household Panel) Suomen aineistojen vähittäinen valmistuminen (ks. Pyy-Martikainen 2002) ja tulosten tuleminen saataville EU:n tietopankkeihin ovat tuottamassa lähes lukemattomasti tilastollisia vertailumahdollisuuksia. Niitä on jo myös käytetty sekä hallinnollisissa dokumenteissa (esim. Euroopan komissio, 2001) että tutkimusraporteissa (esim. Kaiser 2001; Avramov 2002) ja päivälehtijulkisuudessa. Köyhyyden asteen, määrän ja laadun tilastointi on ehkä eniten esillä ollut aihepiiri (ks. Lindqvist 2000; Ritakallio 2001). Tilaston käyttäjän kannalta tilanne voi olla hämmentävä: vanhat tutut kansalliset tilastotiedot jäävät taka-alalle, ja tarjolla on leegioittain uudenlaista, aina vertailevaa tietoa.

MITÄ TILASTON KÄYTTÄJÄ VOISI HALUTA TIETÄÄ

Hyvinvointitilastojen käyttäjiä ovat valtiollisen ja kunnallisen hyvinvointipolitiikan rakentajat ja toteuttajat, alan asiantuntijat ja tutkijat sekä kansalaistoimijat, yritykset ja yksittäiset kansalaiset. He kaikki voivat tässä tilanteessa tarvita vastauksia suureen määrään kysymyksiä yrittäessään hahmottaa olojen muutoksia. Kansainvälisesti tuotettujen tilastojen vertailtavuus aikaisempiin kansallisiin tilastoihin tulee olemaan kaikille aikasarjojen käyttäjille suuri ongelma. Esimerkiksi EU:n rakenneindikaattorien kaltaisten tietokonstruktioiden suhde alkuperäisiin tilastoihin tai joskus aikaisempina vuosikymmeninä käytettyihin indi-

kaattoreihin saattaa valjeta vain erityisasiantuntijalle. Kysymys kuuluukin, edellyttävätkö kansainvälistyvän hyvinvointipolitiikan seuranta toisenlaista kysymyksen asettelua ja toisenlaista tietopohjaa kuin kansallisen politiikan seuranta ja onko mahdollista tilastojen avulla pitää molempia silmällä.

Tässä artikkelissa pohditaan EU:n piirissä tapahtuvan hyvinvointitilastoinnin kehitysnäkymiä. Artikkelin on tarkoitettu johdannoksi kolmen artikkelin sarjaan. Muut kaksi artikkelia tarkastelevat hyvinvointitilastoinnin muutoksia tilastontuottajan näkökulmasta (Sauli & Simpura 2002a) sekä tilastotuotannon konstruointiprosessien kannalta (Sauli & Simpura 2002b). Edellinen näistä kertoo, miten kansallinen tilastontuottaja joutuu sopeuttamaan toimintaansa käsitteiden, määritelmien ja tiedonkeruutapojen muuttuessa. Jälkimmäinen taas kuvaa niitä prosesseja, joiden kautta hyvinvointitilastoinnin tuotannon muutokset tapahtuvat; se vastaa siis esimerkiksi kysymykseen siitä, kuka tai ketkä päättävät, mitä kansainvälistyvä hyvinvointitilastointi kattaa.

#### HYVINVOINNIN TILASTOINNIN PAINOPISTEET 2000-LUVULLA

Ei ole kovinkaan suurta yksimielisyyttä siitä, mitä hyvinvointitilastoihin kuuluu ja mitä ei. Lähes kaikkea, mitä hyvinvointiyhteiskunnassa esiintyy, voidaan ajatella tarkasteltavaksi hyvinvointinäkökulmasta. EU:n neuvoston köyhyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjuntaa koskevissa Lisabonin-päätelmissä (30.11.2000) luetellaan asuminen, koulutus, terveys, tiedonvälitys, viestintä, liikkuminen, turvallisuus, oikeus, vapaa-aika ja kulttuuri tekijöiksi, jotka työllisyyden ja sosiaalisen suojelun ohella ehkäisevät köyhyttä ja sosiaalista syrjäytymistä. Tämä konstruktioiden joukko otetaan eurooppalaisen politiikan kohteeksi, ja ennen pitkää ne tullevat myös harmonisoitavan tilastoinnin kohteeksi (elleivät jo olekin).

Olemme tottuneet Suomessa ajattelemaan, että osa talous- ja väestötilastoista on hyvinvointitilastoja siinä missä köyhyttä, toimeentuloa, työtä tai työttömyyttä kuvaavat tilastotkin. Muun muassa kansakunnan varallisuutta ja kansantuotetta, palkkoja ja hintoja, elinikää ja terveyttä koskevat tilastot ovat sosiaali-indikaattoreiden

vanhinta ydintä. Myös sosiaalisia suhteita, kuluista ja ajankäyttöä koskevat tiedot kuvaavat hyvinvointia. Hyvinvointitilastoihin voidaan lisäksi lukea myös erilaiset poikkeavuuksia kuvaavat tilastot (kuten Suomessa rikollisuus- ja päihdetilastot). Hyvinvoinnin ja ympäristön tilan välinen yhteys on nykyään selviö. Hyvinvointi onkin pikemminkin erityinen näkökulma, josta eri tarkoituksiin kerättyjä tilastoja tulkitaan, kuin niiden varsinainen kuvauskohde.

Tässä tilastojvälisyydessä ei siis ole mitään uutta. Mutta meille pohjoismaalaisille on uutta köyhyden ja sosiaalisen syrjäytymisen ottaminen moniulotteisen hyvinvointitilastoinnin ja sosiaali-indikaattoreiden avulla tapahtuvan seurannan keskipisteeksi, elämisen laadun laaja-alaisen monitoroinnin jäädessä vähemmälle huomiolle. Näyttää siltä, että EU:laisessa hyvinvointitilastoinnissa huomion keskipisteenä ovat köyhyys ja köyhyysriskit yleisen hyvinvoinnin ja sen edellytysten kuvaamisen kustannuksella.<sup>1</sup>

Lähestymistapa poikkeaa pohjoismaisen elinolotutkimuksen perinteisestä otteesta. Pohjoismaissa hyvinvoinnin käsitettä on aikojen kuluessa lähestytty muun muassa kansalaisten resurssien (Johansson 1970), tarpeiden (Allardt 1976), areenoiden (Ringén 1995) ja ”sisäisen elämänlaadun” (Naess 1976) näkökulmista. Käsitteellisesti seuraava askel on tällä hetkellä suuren kiinnostuksen kohteena oleviin Amartya Senin (1993) ajatuksiin kykyjen (capabilities) keskeytyksestä hyvinvoinnin kannalta (ks. myös Riihinén 2002). Resurssinäkökulma on istunut kenties luontevimmin tilastollisen mittauksen viitekehyyseksi, mutta myös sen piirissä on etsitty keinoja laajentaa hyvinvointikäsitystä subjektiiviseen ja eimateriaaliseen suuntaan. Tärkein erottava tekijä Euroopan unionissa vallitsevaan linjaan on kuitenkin pohjoismainen eetos. Meillä keskipisteenä on hyvinvoinnin kokonaisuus: sen eri puolien jakautuminen, taso ja laatu, ei resurssien puute.

Ulottuvuuksien ja tasojen lisäksi on kansain-

<sup>1</sup>Sten Johansson (2001) on huomauttanut, että jo käsitevalinnalla on vahva yhteys poliittiseen strategiaan. Köyhyyteen keskittyminen tuo mieleen residuaalisen sosiaalipolitiikan. Käsitteet ”syrjäytyminen”, ”koheesio” ja ”inkluisio” ovat EU-retoriikassa suosittuja, mutta niille ei ole löytynyt empiirisesti mitattavaa positiivista sisältöä. Pohjoismaille tyypillinen sananvalinta ”pienituloisuus” taas tuntuu istuvan universaalisuutta korostavaan politiikkaan.

välisessä keskustelussa nostettu esiin hyvinvointitilastoinnin ”etäisyys” kohteistaan. Alan Prout (1998) erottelee käsittein ”distaalinen” ja ”proksimaalinen” sosiaalisten ilmiöiden kuvaamis-, tilastointi- ja tulkintatapojen ääripäitä. Edellinen katsoo asioita matkan päästä, ikään kuin maisemana, ja jälkimmäinen pyrkii näkemään asiat läheltä, kuvattavien ihmisten ja asioiden omasta horisontista. Distaalinen näkymä edellyttää kuvauskohteiltaan, sosiaalisilta ilmiöiltä, pysyvyyttä; proksimaalinen näkymä on alituisen muutoksen tilassa eikä alistu katsojan yleistäviin kysymyksiin. Nyt näyttää siltä, että empiirisen sosiaalitieteellisen tutkimuksen mielenkiinto on pitkään siirtynyt proksimaalisen otteen suuntaan laadullisen tutkimusotteen nousun muodossa.

Tilastotutkimusta voi luonnehtia distaaliseksi, koska asioita katsotaan etäämpää, kokonaisuutena, jonka kuvaamisen ehdot määrittyvät usein julkilausumattomista, kuvauksen kohteiden omat tarkoitukset ohittavista abstraktioista. Käytännössä tilasto kootaan yksittäisistä ja konkreettisista havainnoista ja havainnot muunnetaan enemmän tai vähemmän sopimukseen perustuvien menetelmin yleisemmän, distaalisen, tason *muuttujiksi*. Kulutustutkimus (entinen kotitaloustiedustelu) kaikessa yksityiskohtaisuudessaan havainnollistaa tätä: äärimmäisen vaihteleva ilmiö pysäytetään, mitataan tarkasti, luokitellaan yksityiskohtaisesti *tutkijan etukäteen laatiman kulutuskäytännön avulla*, ja lopulta monelta tuhannelta vastaajalta kerättyjen ”muuttujien” avulla määritellään indikaattoreita, esimerkiksi hintaindeksin painorakenne, lapsen kustannukset tai kotitalouksien kulutusmenot.

Kansainvälistyminen näyttää vievän hyvinvointitilastointia toiseen suuntaan kuin moniulotteisuus, monitasoisuus ja ”monietäisyys” (eli vaatimus makro- ja mikrotarkastelujen yhteensovittamisesta tai ainakin niiden välisestä dialogista) tutkimuksen suuntauksina näyttäisivät ehdottavan. Uusi indikaattoriaalto pyrkii tiivistämään moninaisuuden rajoitetuksi määräksi perusosoittimia. EU:n rakenneindikaattorit (European Commission, 2001b; ks. myös Sauli 2001) jakautuvat kuuteen pääkategoriaan: 1. yleisiin taloutta kuvaaviin taustaindikaattoreihin, 2. työllisyysindikaattoreihin, 3. innovaatioita ja tutkimusta kuvaaviin indikaattoreihin, 4. talouden uudistumisen indikaattoreihin, 5. sosiaalisen koheesion indikaattoreihin ja 6. ympäristöindikaattoreihin. Hyvinvoinnin tilastointiin liittyvät

näistä lähimmin sosiaalisen koheesion indikaattorit. Niitä on tämänhetkessä versiossa kuusi: tulonjako, köyhyysaste ennen tulonsiirtoja ja niiden jälkeen, köyhyyden pysyvyys, työttömyydellä mitattu alueellinen eriarvoisuus, koulupudokkaiden osuus (”early school-leavers”) ja pitkäaikaisyöttömyys. Lista on varsin lyhyt verrattuna aiemmin lueteltuihin hyvinvointitilastoinnin osaluokkiin. Samantyyppistä hyvinvointitilastoinnin alan kaventumista on nähtävissä vuonna 2001 valmistuneessa Pohjoismaiden tilastovirastojen tulevaisuusraportissa (Statistics Denmark, ... 2001), jonka sosiaalitilastoja koskeva liite keskittyy työ-, palkka- ja hintatilastoihin.

Tällaista luetteloiden suppeus ei tietenkään tarkoita sitä, että muu hyvinvointitilastointi olisi väistymässä taka-alalle; esimerkiksi EU:n kuusi koheesio-indikaattoria ovat vain poliittisen prosessin esiin nostamia keskeisiä seurannan kohteita, ja niiden lisäksi jatkuu monenlainen muu tilastotuotanto. Joka tapauksessa tällainen kehitys merkitsee tilaston käyttäjien kannalta sitä, että heille näkyvintä hyvinvointitilastointia ovat tulevaisuudessa tämänkaltaiset indikaattorit ja muut vastaavat tiivistymät. Muunlainen hyvinvointitilastointi vaatii käyttäjiltä enemmän ponnistusta, etsimistä ja muokkausta. Samalla käyttäjät joutuvat kohtaamaan monimutkaisuuden ja yksinkertaisuuden ristiriidan: yksinkertaiset indikaattorit ovat houkuttelevia, mutta niiden takana olevien ilmiöiden perustavanlaatuinen monimutkaisuus uhkaa jäädä pimentoon.

#### KANSALLISET JA KANSAINVÄLISTYVÄT HYVINVOINTITILASTOT

Hyvinvointitilastojen käyttäjä joutuu kysymään, miten kansainvälistyvä hyvinvoinnin tilastointi suhtautuu kansalliseen, jo tutuksi tulleeseen tilastotuotantoon – ja mitä tilaston käyttäjän tulisi tietää mahdollisista muutoksista. EU:n piirissä kansainvälisten ja kansallisten hyvinvointitilastojen suhteen muokkautuminen tapahtuu kolmea tietä. Kansallinen tilastointimalli voi ensinnäkin kokonaan korvautua kansainvälisellä, toiseksi kansallista tilastointia jatketaan, mutta sen tuotokset raportoidaan jonkin kansainvälisen mallin mukaan ja kolmanneksi kansallisen tilastoinnin kohteet muuttuvat hitaasti kansainvälisen kohdevalinnan suuntaan. Tietysti on tarjolla neljäskin reagointimalli, pysyttelemisen itsepintaisesti

omissa hyviksi havaituissa ja kansallisesti tärkeissä tilastointikäytännöissä.

Entä millaisia esimerkkejä on näistä kansainvälisen ja kansallisen tilastoinnin suhteen muutoksista? Suomen hyvinvointitilastoinnin tapauksessa tärkein lienee kansallisen elinolotutkimuksen (tuorein vuodelta 1994; ks. Ahlqvist & Ahola 1996) korvaaminen EU-jäsenyyden myötä kansainvälisellä ECHP-hankkeella. Suomessa arvioitiin tärkeäksi mennä mukaan tähän EU:n perusindikaattoreita tuottavaan hankkeeseen, ja resurssiyistä se merkitsi kansallisen elinolotutkimuksen loppua. Esimerkiksi Ruotsissa arvioitiin tilanne ja resurssit toisin, ja siellä on jatkettu laajaa kansallista tutkimusta, samoin kuin Englannissa.

Parhaillaan käydään neuvotteluja ECHP-hankkeen seuraajasta EU-SILC:stä (European Union Statistics on Income and Living Conditions), ja siinäkin yhteydessä nousevat esiin kansallisen ja kansainvälisen tiedontuotannon yhteensovittamiskäsitteet. Erona ECHP:n ja EU-SILC:n välillä on, että edellinen on tehty tarkalleen saman kaavan mukaan kaikissa EU-maissa (ns. input-harmonisointi), jälkimmäisen suunnitelmat sallivat tiedonkeruun kansallisesti järkevimmällä tavalla, kunhan lopputulos voidaan sovittaa kansainväliseen raportointimalliin (ns. output-harmonisointi). ECHP:n yhtenä ongelmana on ollut tulosten poikkeaminen kansallisista rinnakkaistilastoista, EU-SILC:n ongelmaksi todennäköisesti nousee kansainvälisen vertailtavuuden epäselvyys.

ECHP:n kohteena säilyi periaatteessa moniulotteinen hyvinvointi, mutta kansallisista perinteistä luovuttaessa tilastointikäytännöt muuttuivat paljonkin. EU-SILC:n tapauksessa uhkaksi nousee tilastoitavien ulottuvuuksien vähentyminen. Aikaisempiin elinolotutkimuksiin verrattuna EU-SILC tulee – ainakin aluksi – olemaan vähemmän moniulotteinen ja painottaa enemmän materiaalista elintasoa. Syyinä tähän ei ole se, etteikö moniulotteisuutta pidettäisi tavoiteltavana, vaan käytännön rajoitukset. Eräiltä Euroopan unionin nykyisiltä jäsenmailta puuttuvat kotitalouksien tuloja ja elintasoa kuvaavat perustilastot. Ne luodaan nyt EU-SILC:n yhteyteen, samalla kun kaikkien maiden tulo- ja elintasotiedot kerätään harmonisoidusti.

Kolmannelta kansallisten ja kansainvälisten hyvinvointitilastojen suhteen muutostyyppistä, tilastoinnin kohteiden valikoitumisesta kansainvälisten mallien mukaan, on vaikeampi löytää yhtä konkreettisia esimerkkejä. Sitä on myös mahdo-

ton erottaa normaalina pidettävästä kehittämisestä. Euroopan unionin tilaamat käsitteitä, määritelmiä ja mittausta koskevat puheenvuorot (esim. Atkinson & al. 2001) sulautuvat tieteelliseen keskusteluun. EU tilaa ja rahoittaa tutkimuksiinsa haluamiaan suunnittelupanoksia eri maissa sijaitsevista tutkimuslaitoksista.

#### UUSI INDIKAATTORIAALTO JA HYVINVOINTITILASTOT

Niin sanottu ”uusi indikaattoriaalto” ei rajoitu vain EU:hun ja sen rakenneindikaattoreihin. Tilastollisten taloutta, ympäristöä ja hyvinvointia kuvaavien indikaattorien laatiminen on ollut elpymässä parinkymmenen vuoden hiljaiselon jälkeen. Ensimmäinen sosiaali-indikaattoriaalto koettiin 1960- ja 1970-luvun vaihteessa (ks. esim. Kajanoja 1996, 89). Nyt liikkeellä ovat lukuisat eri tahot, etunenässä globaalista kestävästä kehityksestä kiinnostuneet kansainväliset järjestöt, tieteelliset yhteisöt ja hallintokoneistot alueellisella, kansallisella ja EU:n tasoilla (ks. kirjallisuusluettelosta esim. UNDP; United Nations; OECD; EUSI; STM; European Commission 2001a).

Ensimmäistä sosiaali-indikaattoriaaltoa kannattelivat hyvinvointipolitiikan nousu ja laajeneminen sekä tiedemaailmassa vallinnut positivistinen mittaamisusko. Se kaatui sekä politiikan tekemisen rajoihin että mittaamisuskon hiipumiseen ja sitä vastanneeseen yhteiskuntatieteiden paradigmanmuutokseen. Nyt käynnissä oleva toinen aalto saa käyttövoimaa kansainvälistymisestä (kasvava tarve yksinkertaisiin kansainvälisiin vertailuihin) ja tietotekniikan kehityksestä (kasvat mahdollisuudet tuottaa teknisesti samantapaisia tietoja eri ilmiöistä eri maissa, Internet, hakukoneet). Tarjolle on tullut toinen toistaan houkuttelevammin esille pantuja indikaattoritietokantoja (ks. Social Indicators Launchpad).

Näyttää siltä, että tiedeyhteisön innostus uuteen indikaattoriaaltoon on paljon vähäisempi kuin poliitikkojen ja hallintoväen. Tämä saattaa olla yhteydessä aikaisemmin esittämäämme käsitykseen, jonka mukaan sosiaalitieteen kiinnostus on enenevässä määrin suuntautunut proksimaaliseen tutkimusotteeseen, läheltä tutkimiseen laadullisella otteella. Indikaattorit taas ovat perusolemukseltaan nimenomaan distaalista etätietoa: ne piirtävät maiseman ääriivivoja levein, harvoin vedoin. Niinpä hyvinvointitilastojen käyttäjän on

hyvä pitää mielessä, että indikaattoritietoa tulisi käyttää vain tällaiselle etätiedolle luonteenomaisissa käyttötarkoituksissa. Indikaattorit rakentuvat aina muun tilastotuotannon varaan. Sieltä tilaston käyttäjä löytää tarvittaessa yksityiskohtaisempaa, moniulotteisempaa ja monitasoisempaa tilastomateriaalia, ja joissakin tapauksissa saatavilla on myös proksimaalista lähitietoa. Valitettavasti nämä muut tietolähteet ovat usein vain kansallisia, eikä niiden vertailu muiden maiden vastaaviin tietoihin ole aina yksinkertaista tai edes mahdollista.

#### HYVINVOINTITILASTOINTI JA POLITIIKAN SEURANTA JA ARVIOINTI

Tämänhetkiset hyvinvointitilastointiin vaikuttavat pyrkimykset eivät ilmene yksinomaan kansainvälisenä indikaattoriliikkeenä. Toinen, EU:n piirissä kenties vielä merkittävämpi pyrkimys on kytkeä hyvinvointitilastointi entistä kiinteämmin talous-, ympäristö- ja hyvinvointipolitiikan valmisteluun. Keskeinen instrumentti tässä on niin sanottu avoin koordinaatio. EU:n sosiaalipoliittisen ohjelman (Euroopan komissio..., 2000, 9, alaviite) mukaan ”avoimeen koordinoitupolitiikkaan sisältyy politiikan suuntaviivojen, mitta- ja käytännön tavoitteiden ja seurantajärjestelmän laatiminen edistyksen arvioimiseksi vertaisryhmäarvioinnilla”. Avointa koordinoitua voitaisiin luonnehtia näyttöön perustuvan politiikan toteutusohjelmaksi. Sitä luonnehditaan myös oppimisprosessiksi, joka vähitellen suuntaa jäsenmaiden toimintaa yhteisen yhteisten tavoitteiden suuntaan.

Seuranta (monitorointi) mittareineen on avoimen koordinaation se osa, joka osuu lähimmäksi hyvinvointitilastointia. Koko avoimen koordinaation menetelmä lähtee liikkeelle Eurooppa-neuvoston määrittelemistä tavoitteista, etenee sitten yhteisten toimintalinjojen määrittelyyn, edelleen kansallisten toimintaohjelmien (National Action Plans, NAP) valmisteluun, niitä koskevien vuosittaisten kansallisten tilanneraporttien laatimiseen, niiden vertailemiseen ja lopulta neuvoston ja komission valmistelemaan koko unionin tilannetta kuvaavaan raporttiin. Viimeksi mainitussa vaiheessa on kysymys nimenomaan rakenneindikaattorien vertailevasta käytöstä. Maakohtaisissa tilanneraporteissa jäsenmaat voivat esittää muutakin seurantamateriaalia.

Hyvinvointitilastoinnin näkökulmasta on siis tässäkin viime kädessä kysymys jälleen indikaattoreista. Raportti sosiaalisesta syrjäytymisestä EU-maissa (European Commission..., 2001a, 8) toteaa ensimmäisen arviointikierroksen jälkeen, että ollaan vielä kaukana sellaisista yhteisistä sosiaali-indikaattoreista, jotka mahdollistavat politiikan tulosten vertailun ja auttavat löytämään hyviä käytäntöjä. Erityisenä ongelmana todetaan, että jäsenmaat edelleen käyttävät omia kansallisia määritelmiään köyhyys-, puutteellisen asumisen, puutteellisen terveydenhuollon ja puutteellisen koulutuksen esiintyvyyden kuvaamisessa. Toinen suuri puute oli raportin mukaan siinä, että vain harvat jäsenmaat käyttivät kansallisissa suunnitelmissaan asianmukaisesti politiikan panosindikaattoreita. Nämä molemmat seikat vain lisäävät raportin mukaan tarvetta ponnistella yhteisten indikaattorien laatimiseksi ja vertailukelpoisen tilastoaineiston keräämiseksi.

#### MUUTAAKO SIIS MAAILMA HYVINVOINTITILASTOINTIA?

Tässä kuvaamamme, erityisesti EU:n piirissä käynnissä olevat kansainväliset prosessit ovat kiistatta muuttamassa hyvinvointitilastoinnin kenttää. Tilaston käyttäjältä vaaditaan siis valppautta. Entistä vähemmän voi luottaa siihen, että vaikka maailma muuttuisi, ainakin tilastointi säilyy monta vuotta melko muuttumattomana. Aikasarjojen katkeaminen ei ole ainoa ongelma (ks. sarjamme tulevaa toista artikkelia, Sauli & Simpura 2002a). Lisäksi tilaston käyttäjän tarpeet eivät ole aina samoja kuin yhden tärkeän käyttäjäryhmän, kansainvälisen politiikan toimijoiden. Muita tarpeita voi nousta esimerkiksi yhteiskuntatieteen piirissä kehittyvien maailmanjäsen-tämistapojen muuttuessa (ks. sarjamme tulevaa kolmatta artikkelia, Sauli & Simpura 2002b).

Viimeisenä opetuksena tilaston käyttäjälle haluamme korostaa, että hyvinvointitilastoinnissa ei ole kysymys vain neutraalista ja virheettömyyteen pyrkivästä mittaamisesta, vaan tilastot syntyvät aina oman aikansa poliittisessa kontekstissa. Tilastoinnin kohteita ja tuottamistapoja koskevat valinnat taas vaikuttavat siihen, minkälaisen kuvan tilastot maailmasta antavat. Tämäkin koskee hyvinvointitilastoja vähintään yhtä suuressa määrin kuin kaikkia muita tilastoja.

## KIRJALLISUUS

Ahlqvist, Kirsti & Ahola, Anja (toim.): *Elämän riskit ja valinnat – Hyvinvointia lama-Suomessa?* Helsinki: Edita ja Tilastokeskus, 1996

Allardt, Erik: *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia.* Helsinki & Porvoo: WSOY, 1976

Atkinson, Tony & Cantillon, Bea & Marlier, Eric & Nolan, Brian: *Indicators for Social Inclusion in the European Union.* European Commission, Manuscript, August 2001

Avramov, Dragana: *People, Demography and Social Exclusion.* Strasbourg: Council of Europe, Groups of Specialists on the Demographic Implications of Social Exclusion. (Ilmestyy 2002)

Euroopan komissio: *Sosiaalipoliittinen ohjelma.* Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, talous- ja sosiaalikomitealle sekä alueiden komitealle. KOM (2000) 379. Luxemburg 2000

European Commission: *Draft Joint Report on Social Inclusion.* Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of Regions. COM (2001) 565. 2001a. [http://europa.eu.int/comm/employment\\_social/soc-prot/soc-incl/joint\\_rep\\_en.htm](http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/joint_rep_en.htm)

European Commission: *Structural Indicators.* Communication from the Commission, 30.10.2001. COM (2001) 619. 2000b. <http://www.europa.eu.int/comm/eurostat/Public/datashop/print-catalogue/EN?catalogue=Eurostat&product=1-structur-EN&mode=download>

Euroopan unionin neuvosto: *Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunta.* 2001. Ks. web-sivusto: [http://europa.eu.int/comm/employment\\_social/soc-prot/soc-incl/index\\_en.htm](http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/index_en.htm)

EUSI. *European System of Social Indicators.* [http://www.gegis.org/en/social\\_monitoring/social\\_indicators/EU\\_Reporting/eusi.htm](http://www.gegis.org/en/social_monitoring/social_indicators/EU_Reporting/eusi.htm)

Johansson, Sten: *Om levnadsnivåundersökningen.* Stockholm: Allmänna förlaget, 1970

Johansson, Sten: *Conceptualizing and Measuring Quality of Life for National Policy.* FIEF Working Paper Series 171. Social Indicators Research, 2001

Kaiser, Lutz C.: *Standard and Non-standard Employment Patterns across Europe.* EPAG Working Paper 25. Colchester: University of Essex, 2001

Kajanoja, Jouko: *Kommunikatiivinen yhteiskunta.* Puheenvuoro hyvinvointivaltioista. Jyväskylä: Hanki ja jää, 1996

Lindqvist, Markku: *Poverty in Finland and Europe.* In: Gordon, David & Townsend, Peter (eds.): *Breadline Europe.* Bristol: Policy Press, 2000

Naess, Siri: *Livskvalitet som velferdsforskning.* Tidsskrift Samfunnsforskning 17 (1976), 335–344

OECD. *Society at a Glance.* OECD Social Indicators. Pariisi 2001

Prout, Alan: *Objective vs. Subjective Indicators or Both? Whose Perspective Counts?* P. 89–100. In: Ben-Arieh, Asher & Wintersberger, Helmut (eds.): *Monitoring and Measuring the State of Children – Beyond Survival.* Vienna: European Centre for Social Welfare Policy and Research, 1998

Pyy-Martikainen, Marjo (toim.): *Arki EU-maissa. Työ, tulot ja asuminen 1996.* Tilastokeskus. Elinolot 2002:1

Riihinen, Olavi: *Kyvyt, hyvinvointiteoria ja yhteiskunnalliset jaot.* Teoksessa: Piirainen, Timo & Saari, Juho (toim.): *Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö.* Helsinki: Gaudeamus, 2002

Ringen, Stein: *Well-being, Measurement and Preferences.* Acta Sociologica 38 (1995): 1, 3–16

Ritakallio, Veli-Matti: *Tilastointikäytännön muutos muuttaa kuvaa eurooppalaisesta köyhyydestä.* Tilastokeskus. Hyvinvointikatsaus 4/2001, 44–48

Sauli, Hannele: *Rakennedikaattorit – tietovuoren huippu.* Tilastokeskus. Hyvinvointikatsaus 2/2001, 59–62

Sauli, Hannele & Simpura, Jussi: *Hyvinvointitilastoinnin muuttuva maailma: tilaston tuottajan näkökulma.* Tilastokeskus. Hyvinvointikatsaus 3/2002 (ilmestyy). 2002a

Sauli, Hannele & Simpura, Jussi: *Hyvinvointitilastoinnin muuttuva maailma: hyvinvointipolitiikan vaihtelujen näkökulma.* (Ilmestyy syksyllä 2002.) 2002b

Sen, Amartya: *Capabilities and well-being.* In: Nussbaum, Martha & Sen, Amartya (eds.): *The Quality of Life.* Oxford: Clarendon Press, 1993

Social Indicators Launchpad. *Linkkiluettelo kaiken maailman indikaattorisivuille:* <http://www.ccsd.ca/lp.html>

Statistics Denmark, Statistics Finland, Statistics Iceland, Statistics Norway, Statistics Sweden. *What Counts in the Future – Challenges of Official Statistics.* Helsinki: Tilastokeskus, 2001

STM. *Sosiaaliturvan suunta.* (Ilmestyy vuosittain.) Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön julkaisu

UNDP (United Nations Development Programme). *Human Development Report.* Ilmestyy vuosittain. New York: Oxford University Press

United Nations. *The State of the World's Children.* Ilmestyy eri teemoin vuosittain. New York: Oxford University Press.